

Judy Elfferich: Beland op een vreemde planeet

W

Wat kan er toch veel in een bibliotheek! Lezen, schrijven, werken, studeren, kijken, luisteren, iets opzoeken; spelen, anderen ontmoeten, iets maken of doen.

En, andersom: wat zijn er voor de bibliotheek veel mogelijkheden en kansen, juist nu!

Informatie is belangrijker dan ooit en steeds meer beseft men dat het zoeken, selecteren, combineren en toegankelijk maken daarvan niet vanzelf gaat. Bibliotheken zijn niet langer gebonden aan openingstijden maar kunnen klanten digitaal bedienen, ieder uur van de dag en elke dag van de week.

Boekenliefhebbers die door de steeds kortere omlooptijd van het boek in de winkel hun neus stoten, kunnen bij de bibliotheek terecht. De cybergeneratie, opgevoed door mensen uit een andere wereld, vindt bij informatiespecialisten antwoord op vragen waar ouders zich geen raad mee weten. In alfabetiserings- en burgerschapsprojecten kan de bibliotheek een belangrijke rol spelen. Door de vergrijzing groeit de groep met tijd en aandacht voor literaire en culturele activiteiten.

Hoe komt het dan dat de bibliotheek in een identiteitscrisis verkeert? En waarom moet ik zo aan de openbare bibliotheek denken nu ik een favoriet boek van veertig jaar geleden weer eens herlees?

SUPERPLEXIGLAS

In haar toekomstverhaal *Torenhoop en mijlen breed* (1969) beschrijft Tonke Dragt de avonturen van planeetonderzoekers in en rond de Koepel, een aardse nederzetting op Venus. Zij ontdekken een nieuwe wereld met ongekende communicatiemogelijkheden. Welke bedreigingen, twijfels en kansen die daarbij komen kijken en hoe je daarmee kunt leren omgaan, daarover gaat het boek.

De Koepelbewoners op Venus bemannen een vooruitgeschoven post. Hun taak: onderzoeken van het onbekende; bewaren van het vertrouwde; manieren vinden om in de nieuwe omgeving te overleven.

Dat is allemaal niet zonder gevaren. Aardse materialen blijken niet bestand tegen het Venusklimaat; ook sommige mensen kunnen er niet tegen. Planeetonderzoekers maken daarom alleen strak georganiseerde uitstapjes. Na afloop moeten ze in quarantaine, niks van buiten mag mee naar binnen. Alleen wie nieuwsgierig en eigenwijs genoeg is om regels te overtreden komt echt in contact met de omringende werkelijkheid.

De Koepel zelf is van onbreekbaar transparant superplexiglas. Maar fluwelen gordijnen, strikte voorschriften en automatische systemen voorkomen dat er al te veel naar buiten wordt gekeken. En elke twee maanden moet de Koepel worden vernieuwd, anders vergaat hij. Binnen doen de kolonisten net alsof ze nog op aarde zijn, ze houden hardnekkig vast aan het aardse klimaat en dag-en-nachtritme. Wie even wil vergeten dat hij op Venus is, kan terecht in de Heimweekamer. Buiten zijn de allesverzengende wouden, waarvan de bewoners communiceren op een nieuwe, wel zeer directe manier. Verleidelijk, maar angstaanjagend!

INVOEGEN

Ook de bibliotheek kan een superplexiglas koepel zijn, waar groeiscels van buiten maar moeizaam toe doordringen en van waaruit met een verschrikte blik naar buiten wordt gekeken. Niet zo gek natuurlijk als je beland lijkt op een vreemde planeet, met bovendien een cultuurvrijdijg klimaat.

Sommige bewoners van die bibliotheekkoepel voelen zich daardoor juist uitgedaagd: zij gaan eropuit, zoeken contact met de digitale inboorlingen en twitteren erop los. Anderen vind je in de Heimweekkamer, waar ze treuren om de verdwijning van het gedrukte boek.

De maatschappij verwijten dat ze onvoldoende oog heeft voor het belang van de bibliotheek is zinloos en onterecht. Krampachtig het oude in stand houden werkt niet. Als een dolle achter elke noviteit aan hollen, geforceerd hip doen, is evenmin de aangewezen manier om je blijvende waarde te bewijzen.

Als de omgeving verandert, zal de bibliotheek mee moeten veranderen. Niet door paniekerig steeds weer eigen koepeltjes te bouwen. Maar door in te voegen bij bestaande ontwikkelingen, gemeenschappen en informatiestromen.

Zal de bieb-zonder-boeken er ooit komen? Waarschijnlijk wel: de bibliotheek zonder kleitabletten en de bibliotheek zonder papyri zijn er ook gekomen. Maar wie weet komt er eerst een tijd dat papieren boeken iets heel bijzonders zijn, nergens anders te vinden dan in de bieb. Of komen overal *espresso book machines* te staan. Hoe

het internet zich gaat ontwikkelen, en hoe lang het nog zal bestaan, weet niemand. Laat staan wat daarna komt. Wel weten we dat men van ons nu andere dingen vraagt dan vroeger, en anders omgaat met onze antwoorden.

TE GAST IN DE BIEB

Spelen, delen, zelf maken en zelf doen. Dat zijn de nieuwe manieren van informatie verwerken. Door *remix* en presentatie leer je iets en geef je tegelijkertijd uitdrukking aan wie je zelf bent, in een zelfgekozen context en met een zelfgekozen doel. De bibliotheek heeft alles in huis om mensen daarbij te helpen en te inspireren.

Een voorbeeld. Momenteel geef ik in de bibliotheek Breda een cursus 'Online publiceren'. Die cursus wordt georganiseerd door het centrum voor de kunsten Nieuwe Veste, maar de lessen zijn in de bibliotheek. Dat kan doordat beide instellingen samen een gebouw delen.

Het materiaal dat de cursisten inbrengen is heel divers: schilderijen, foto's, reisverhalen, interviews, columns, opvoedingsadvies. Ook hun beweegredenen en beoogd publiek vertonen grote variatie. Hoe ze hun werk willen presenteren weten ze nog niet precies (blog, website, e-book, digiboek?), wel aan wie en waarom.

Tijdens de zeven bijeenkomsten, maar ook tussentijds, via een besloten groepsblog, voeren ze opdrachten uit onder het motto 'leren door proberen'. Op dat oefenblog wisselen ze ervaringen uit, stellen ze vragen en geven ze elkaar tips. Zo ontdekken ze wat er allemaal mogelijk is en krijgt ieders plan steeds vastere vorm.

Na drie lessen verschijnen er nu berichten met titels als *Ook mij is het gelukt...* en *Joehoe, ik heb een weblog!* Voor deze cursus gebruiken we de bibliotheekruimte en de computers. Maar in de bieb is natuurlijk nog veel meer te vinden, aan materiaal en intellectueel kapitaal, dat je kunt inzetten voor *remix* en presentatie.

READY FOR REMIX

Afgeschreven boeken en tijdschriften. Bied ze gratis aan in een boekenkast in de caféruimte van de bibliotheek, of in een minifiliaal. Gebruik ze voor een workshop 'Stiftgedichten' of 'Collages' of, in combinatie met een stapeltje dummy's, voor een cursus 'Maak je eigen boek'.

Online kunst, literatuur, muziek (uit het publiek domein of met CC-licentie). Hiermee kunnen mensen een eigen bloemlezing of quiz samenstellen. Het resultaat kan worden geprint (en in de collectie opgenomen) of online gepubliceerd (en op de bijsite gepresenteerd).

Fysieke (boek)materialen. Vraag collega's/klanten een persoonlijke thema-expositie samen te stellen; combineer dit bijvoorbeeld met een interview (live of via YouTube). Gebruik naslagwerken voor een workshop geheimtaal, een workshop tegeltjeswijsheden of het woordenboekspel.

Online cursussen en tutorials. Zet filmpjes van CommonCraft en links naar gratis cursussen (Open Universiteit, HCC, leren.nl en zo voorts) op je bibliotheeksite of -blog.

Andere online informatie. Met gegevens van erfgoed-sites, bijvoorbeeld, kunnen mensen een blog of game maken over de geschiedenis van hun familie/buurt/stad.

Open-source-software. Informeer je klanten over aanbod en mogelijkheden; maak er zelf ook zo veel mogelijk gebruik van.

Kennis en vaardigheden. Doe aan *job rotation* of loop af en toe eens een dagje mee met een collega. Boeken-experts en cybernauten kunnen veel van elkaar leren.

Ervaringen. Vraag collega's/klanten die actief zijn op LibraryThing, hun leesgeschiedenis over een favoriet onderwerp te presenteren. Combineer dit eventueel met een bezoek van een schrijver of deskundige.

THIRD PLACE

Hoe kan de bibliotheek zorgen dat meer mensen haar leren kennen en zich bij haar thuis voelen?

Met een gastvrij gebouw. Richt sfeervolle en praktische ruimtes in voor mensen die willen lezen, studeren, werken, schrijven, vergaderen. Prettige stoelen, planten, goeie koffie, lekkere broodjes. Leen leesbrillen uit. Zorg behalve voor Wi-Fi ook voor pennen en papier. Haak aan bij bestaande initiatieven, bied ruimte aan informele groepen als Open Coffee, BookCrossing, Stitch&Bitch, zangkoor, buurtvereniging.

Met een gastvrije website. Maak contact via kanalen die je doelgroepen al gebruiken in plaats van weer een

duur eigen systeem op te zetten. Houd je bij een eigen site aan conventies, zorg voor intuïtieve navigatie. Vraag niet van klanten dat ze een getal van 14 cijfers intikken. Deel je 23-dingen-ervaringen en je Delicious-links behalve met collega's ook met je klanten.

Kom je klanten fysiek tegemoet. Open minifilielen of biebautomaten op trein- en metrostations, in zorginstellingen, scholen, crèches en buurthuizen. Bezoek ook niet-direct-bibliotheekgerelateerde festivals en conferenties. Ga met een kraam op een boeken- of kunstmarkt staan. Gebruik QR-codes om te verwijzen naar wat je te bieden hebt. Houd de boek-aan-huis-service in ere.

Kom je klanten tegemoet op het web. Stel en beantwoord ook eens een vraag op Durf te vragen of Hoedoe. Stuur vraagstellers niet weg (zoals bij Ibi gebeurt bij specifieke vragen over bibliotheekvestigingen of service), maar zoek een oplossing of verwijs door.

Deel professioneel. Sluit je aan bij LinkedIn-groepen, doe mee aan discussies. Begin een groepsblog met collega's uit andere cultureel-maatschappelijke instellingen. Deel je onzekerheden en probeersels. Zoek samenwerking met het centrum voor de kunsten, de kunstuitleen, het museum; eventueel ook met copyshop, opticien, boekbinder, antiquariaat, café/buurthuis, een timmerman die mooie boekenkasten maakt...

HERDEFINIËREN

En de planeetonderzoekers op Venus in *Torenhoog en mijlen breed*, hoe loopt het daarmee af? Die ontdekken dat ze buiten de Koepel alleen kunnen overleven als ze hun verstikkende dienstgewaad uittrekken. Door de confrontatie met de Venus-bewoners komen ze erachter dat ze zichzelf moeten herdefiniëren. Want: 'Hoe kun je een nieuwe wereld betreden en verwachten hetzelfde te blijven?' **dib**

Reageren? Dat kan op de LinkedIn pagina van Digitale Bibliotheek